

KNJIŽNICA SAMOSTANA SVETE KLARE U SPLITU

UDK: 271.973:930.85(497.5 Split)
027.6(497.5 Split)

Stručni rad

Primljeno: 15. XI. 2003.

ANDRIJA NENADIĆ
Pomorski fakultet u Splitu
Zrinsko-Frankopanska 38
21 000 Split, HR

Neupitan je doprinos samostana sv. Klare u Splitu religioznom, kulturnom i prosvjetnom razvoju grada. Riječ je o samostanskoj knjižnici, koja u sebi krije javnosti još uvijek nepoznat i neistražen fond. Rad nago- vještava sustavno istraživanje.

SAMOSTAN SVETE KLARE U SPLITU

Dok su svi samostani klarisa na našoj obali, kao i oni u Sloveniji i Zagrebu, bili ukinuti Napoleonovim zakonom ili odredbom austrijskoga cara Josipa II., samostan klarisa u Splitu, osnovan godine 1308., jedini je izdržao sve kušnje i održao se tijekom stoljeća. O njegovu osnivanju, kao i o posvećenju samostanske crkve, postoje dva dragocjena dokumenta, dekreta, koja donosi Farlati u svojem djelu *Illyricum sacrum*. Jedan potječe od kardinala i apostolskog legata u Mađarskoj brat Gentilea a Montefiore, reda manje braće (1300.- 1312.), a drugi od splitskoga nadbiskupa Petra IX. (1297.-1324.). Do ovih dokumenata nažalost nije moguće doći jer se trenutačno nalaze na restauraciji. Zato se donosi ono što je dosad objavljeno o njima.

Iz prvog se donosi sljedeće:

Gospodin je u svojoj dobroti nadahnuo bogatog i pobožnog splitskog plemića Josipa Petra, koji bijaše teško obolio, te on prije svoje smrti oporučno ostavi 3000 venecijanskih libara, da se u Splitu podigne samostan klarisa, u kojemu će dvanaest djevice, Bogu posvećenih, kroz vjekove slaviti njegovo sveto Ime. Druga svota, većeg iznosa, imala se podijeliti siromasima. Ubrzo se počelo s gradnjom. Izvršitelj oporuke bio je Pietro de Camursio.

Budući da svota Josipa Petra nije bila dovoljna za gradnju samostana, izvršitelj odlazi u Trogir, gdje se u to vrijeme nalazio kardinal fra Gentile, i moli ga da vlašću koju ima od Sv. Stolice odobri da se od one svote novca određena za siromahe jedan dio uzme za gradnju samostana, koliko je potrebno da se dovrši.

Kardinal mu odgovara dekretom od 12. srpnja 1308. godine; hvali njegovu revnost za slavu Božju, koja će mu osigurati spas duše, i određuje u tu svrhu 4000 mletačkih (libara) lira:

Frater Gentilis miseratione Divina tituli s. Martini in Montibus Presbyter Cardinalis Apostolicae Sedis Legatus. Dilecto in Christo filio nobili Viro Petro de Camursio executori testamenti quondam Josep. Petri Civis Spalatens. salutem in Domino. Exhibita nobis tua petitio continebat, quod quondam Josep. Petri Civis Spalatens. necessitate sibi solvendi universae carnis debitum imminente, testamentum condidit te ipsius testamenti executore dimisso, in quo quidem testamente dictus Josep. pia voluntate ductus cupiens terrena pro coelestibus et caduca pro aeternis felici commercio commutare voluit et mandavit inter alia, quod de bonis suis tria millia librarum Venetorum parvorum expenderentur in fabricando quodam monasterio infra Spalati rhoenia, in quo instituerentur duodecim Moniales Ordinis S. Clarae, sub ipsius Sanctae regula perpetuis temporibus virtutum Domino serviturae ...

Dekret završava riječima:

Datum Tragurii XII. Kal. Julii Anno Domini millesimo trecentesimo octavo, Pontificatus Domini dementis Papae V. Anno tertio.

U prijevodu dekret glasi ovako:

Brat Gentilis milošću Božjom naslovni prezbiter-kardinal sv. Martina na Brdima (in Montibus), poslanik Apostolske Stolice, dragome u Kristu sinu, plemenitom mužu Petru od Kamursija (de Camursio), izvršitelju oporuke pokojnoga Josipa Petrova, splitskoga građanina, pozdrav u Gospodinu! U tvojoj je molbi, koja nam je prikazana, bilo sadržano, da je pokojni Josip Petrov, splitski građanin, kada mu je prijela nužda da plati dug svakoga tijela, sastavio oporuku i tebe odredio za izvršio-ca iste oporuke. U toj je, pak, oporuci rečeni Josip, vođen pobožnom voljom i želeći sretnom razmjenom zamijeniti zemaljsko s nebeskim i raspadljivo s vječnim, htio i među ostalim odredio da se od njegovih dobara tri tisuće malih mletačkih libara utroše za gradnju jednog samostana unutar zidina Splita, u koji će se smjestiti dvanaest koludrica reda sv. Klare, koje će po njenom svetom pravilu za sva vremena služiti Gospodinu kreposti...

Dano u Trogiru 12 srpnja godine Gospodnje 1308., treće godine pontifikata gospodina

Klementa pape V.

Opunomoćenici Petar de Come i Franjo, drug sina Josipa Petra, kako doznajemo iz dekreta diplome splitskoga nadbiskupa Petra IX. sagradiše samostan i crkvu uza nj, koju je posvetio isti nadbiskup, početkom godine 1311. Tom su prigodom isti opunomoćenici, s drugim plemićima, zamolili nadbiskupa i splitski Kaptol da samostan, u kojem već bijaše nekoliko redovnica, oslobodi od plaćanja poreza, od različitih daća koje bi im on morao davati; da se redovnicama udijeli oprostjenje i zaštita i sve milosti i povlastice koje uživaju i drugi samostani klarisa. Bilo je to u vrijeme pape Klementa V., koji je na apostolskoj stolici sjedio od 1305. do 1314. godine, u vrijeme kada je ovim zemljama vladao ban Pavao Šubić, knez Splita i Trogira i gospodar Omiša, a potom gospodar cijele jugozapadne Hrvatske, Dalmacije i Bosne, koji je kako bi se odupro Mlečanima, pristajao uz anžuvinskoga kralja Karla Roberta, koji u Ostrogonu godine 1301. bi okrunjen za hrvatsko-ugarskoga kralja, no Šubić je i dalje vladao samostalno. Među potpisanim građanima nalazi se i ime Mihe Madijeve. To je vjerojatno pisac (1284.-1358.), suvremenik nadbiskupa Petra, koji opisuje događaje svojega doba i koji je zabilježio:

Godine Gospodinove 1300., mjeseca kolovoza, gospodin Karlo, unuk sicilskoga kralja, doplovi po moru na galijama u Split, gdje ostade mjesec, a gotovo i dva...

Madijev također svjedoči da je deset sufragana splitskoga nadbiskupa svake godine moralo doći na blagdan sv. Dujma u Split. Iz dokumenta se zaključuje da je samostan bio sagrađen na vratima rive, a zatim premješten u Severovu ulicu, u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače. Današnja samostanska zgrada na Lučcu poedignuta je kasnije. Gdje se nalazilo mjesto prvobitnog samostana »na vratima rive«? Gradnja kaštela za venecijanske uprave upućuje na pravo mjesto.

Iz jednog najamnog dokumenta iz godine 1338. doznaje se naime da se samostan sv. Klare tada nalazio u blizini gradskih vrata na obali. Zbog gradnje kaštela je dakle samostan klarisa morao biti preseljen u Severovu ulicu. Po tom dokumentu iz godine 1338. spominje se posjed samostana sv. Klare u jednom ugovoru od 5. prosinca 1338., kada Jannes Egidii, zastupnik samostana Male braće u Splitu, daje u najam Dujmu Gusolinu, zakupniku samostanskih prihoda, neka dobra i posjede. Kada je 17. siječnja 1353. godine splitsko Malo vijeće donosilo zaključke o pripremanju grada za eventualnu obranu, odredilo je i da se popravi zdenac u dvorištu samostana sv. Klare. Samostan sv. Klare bio je tako usko povezan sa životom grada Splita, što potvrđuje i činjenica da se grad u drugoj polovici XIII. st. dijelio na četiri gradske četvrti. To su: četvrt sv. Marije (Svetoga Duha), četvrt sv. Klare (sv. Mihovila), četvrt sv. Martina (sv. Petra) i četvrt sv. Dujma.

»Svaka tri mjeseca birao se iz svake od ovih četvrti jedan odbornik u odbor, koji je imao dužnost da nadzire ulice, izvore (bunare) i mostove...« Od 1955. do 1965. obavljala su se velika arheološka iskapanja u svrhu uređenja Dioklecijanove palače, koja je poduzeo Urbanistički biro. Mnoga otkrića tih iskapanja bila su neočekivana, tako i otkriveni sarkofag nadbiskupa Ivana II. (914.-928.), vođe latinske stranke i organizatora crkvenih sabora u Splitu, koji je pronađen na pločniku crkve sv. Klare, tj. crkve u sklopu prijašnjega samostana u Severovoj ulici.

Evo što o tome piše ondašnji tisak:

»...Snimljen je i istražen veći sklop zgrada koje čine sjevernu stranu Severove ulice, a obuhvaća i bivšu crkvu sv. Klare... U istočnome dijelu

istog sklopa izvršena su arheološka iskapanja unutar područja bivše crkve sv. Klare u vezi s iskapanjem istočnih 'podrumskih' prostorija. Tom prigodom otkrivene su i snimljene grobnice od XV-XVI st. (koje su i prije bile poznate...), ali nisu bile snimljene, zanimljive s povijesnog, umjetničkog i epigrafskog stanovišta. Iskapanjem grobnica ustanovljeno je da su za dvije od njih upotrebljeni prijašnji sarkofazi, od kojih jedan antički s natpisom, a drugi predromanički, vrlo značajan kako sa stanovišta povijesne umjetnosti - sadrži pleternu kompoziciju arkada s križevima i palmetama - tako i sa stanovišta povijesti grada, jer spominje nadbiskupa Ivana koji je rođen i othranjen u Splitu.«

O tome piše i Branimir Gabričević, koji je sudjelovao u arheološkim iskapanjima Dioklecijanove palače:

"...U tijeku istraživačkih radova koji su god. 1963. vršeni u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, bio je skinut i relativno recentni nasip s pločnika nekadašnje crkve sv. Klare. Tom su se prilikom pokazale nadgrobne ploče od kojih je pločnik crkve sastavljen, a na njima natpisi iz XVI do XVIII st., koje je u svoje vrijeme, neposredno prije nego što je pločnik nasut, objelodanio F. Bulić... Međutim Bulić nije tada primijetio da se među grobnicama ispod tih ploča nalaze i dva naknadno upotrebljena sarkofaga - jedan antički, a drugi ranosrednjovjekovni koji su odnekuda doneseni početkom XVII stoljeća... Da su sarkofazi doneseni u crkvu sv. Klare početkom XVII st., dokazuju natpisi na nadgrobnim pločama koji su se poviše njih nalazili. Nad antičkim bila je ploča s natpisom iz 1602., a nad srednjovjekovnim iz 1618. godine. A ti sarkofazi bili su doneseni da bi poslužili umjesto zidanih grobnica pod pločnikom crkve.

Dok prvi sarkofag, tj. onaj antički, ne sadrži elemente koji bi bili od značajnijeg znanstvenog interesa, ovaj drugi i dekoracijom svoje prednje plohe i izvanredno sadržajnim natpisom predstavlja bez sumnje jedan od najistaknutijih spomenika našeg ranog srednjeg vijeka..."

Evo toga natpisa: Epitafa splitskog nadbiskupa Ivana u staroj crkvi sv. Klare:

*IN N(omine) D(omi)NI E(tern)IPATRIET FILIIET SP(irit)V S(an)C(-
t)O HIC REQVI ESSCET FLAGEILIS PECCATOR IOH(annes)ARCHI*

*EP(iscopu)S Q VIFUIT NATVS ET NO TRITVS IN CIVITATE SPALATO
FILIVS BENE MEMORIE DO(mi)NO TORDACATI QVE(m) ELEGIT
D(eu)S ET S(an)C(tu)S DOMNIO IN SEDE SV A PONTIFICE CON-
SECRAVIT QUIREGNATIN S(e)C(u)LA SECV(LORUM)AMEN*

Prijevod glasi:

*U ime vječnog Gospoda Oca i Sina i Duha Svetoga. Ovdje počiva
slabi grešnik nadbiskup*

*Ivan. On je rođen i odgojen u gradu Splitu. Sin je blage uspomene
gospodina Tordakata.*

*Njega je izabrao i na stolici svetoga Dujma za biskupa posvetio Bog,
koji kraljuje u vijeke*

vjekova Amen.

Vjerojatno je da su valovi nemira povijesnih zbivanja dopirali do samostanskih zidina; kao i vijesti o strašnim zlodjelima i patnjama naroda. Klarise su morale znati da se Split i Trogir, kao i ostali dalmatinski gradovi, opiru Mlečanima; morale su znati da je godine 1420. - jer Žigmund nije poslao nikakvu pomoć - Trogir, izmoren glađu, kugom i svakom drugom nevoljom, pao u ruke Mlečanima, a Split se »časno predao«; morale su biti zabrinute za svoju sudbinu, kao i sudbinu svoga naroda. To je vrijeme kada se uzdiže moć kralja Tvrtka, vladara Bosne, Hrvatske i Dalmacije, vrijeme kada uzima maha turska invazija i kada sami velikaši, nakon Tvrtkove smrti, zbog svojih međusobnih razmirica, zovu u pomoć Turke; to je vrijeme kada pogiba kralj Stjepan Tomašević, kojemu je pod Jajcem odrubljena glava, i kada kraljica majka Katarina mora bježati pješice do Dubrovnika, a zatim u Italiju; to je vrijeme kada »Bosna šaptom pade«.

Nakon pada Bosne godine 1463. Turci provaljuju u Hrvatsku i Dalmaciju. Godine 1512. spuštaju se do Cetine i svu je porobljuju, a 1530. osvajaju cijelu gorsku Dalmaciju. Stižu nadomak Splitu, pod Klis, koji brane hrabri uskoci; njihov junački zapovjednik, senjski kapetan Petar Kružić, pogiba godine 1537. To je vrijeme strahovitih zlodjela i nasilja nad kršćanskom rajom, koja potresno opisuje njihov očevidac sam splitski nadbiskup Bernard II. Zane (1503.-1524.) ocima na 5. lateranskom saboru u Rimu (1512.-1517.). Vjerojatno je da je on te događaje opisivao i klarisama u svome gradu, tražeći od njih da vapiju

Bogu za milosrđe i pomoć. A one, zatvorene iza zidina, i same su morale strepiti za svoje djevičanske živote i upravljati svoje vapaje i jecaje svome božanskome Zaručniku, da ih obrani i zaštiti od Turaka, kao što je njihova majka, sv. Klara, vapila sa svojim sestrama da ih obrani od Saracena. Da je samostan imao i posebnu zaštitu Providnosti, dokazuje i činjenica da je godine 1529. kuga u Splitu pokosila sve redovnice benediktinke samostana sv. Marije u gradu, a klarise su preživjele.

Car Franjo Josip II. (1780.-1790.) odlučno je provodio svoje ideje. Želi biti apsolutni gospodar, slomiti moć Katoličke crkve. Stoga godine 1782. provodi crkvene reforme, ponajprije odredbom o ukinuću kontemplativnih redova. Splitski samostan klarisa u to je vrijeme pod upravom Venecije, pa je pošteđen. Klarise u Zagrebu moraju žalosne napustiti svoje tvrde bedeme pod Gričem. Iako je samostan, kako se može zaključiti i iz kasnijih događaja, izdržao u svim kušnjama i prijelomnim vremenima povijesti, ipak ga nije mimoišao bič kuge. Kada je godine 1783. harala Splitom, zahvatila je i samostanske zidine. Tada tri redovnice podlegoše bolesti, u gradskoj bolnici, godine 1784.: s. m. Vincencija Scotti, s. m. Cecilija Zeni i s. m. Kamila Iveljić. Tada je morao biti uništen i samostanski arhiv, pa je tim činom nekoliko vjekova samostanskog života ostalo obavijeno tamom, osim nešto oskudnih podataka. Za francuske uprave dokinut je samostan benediktinki sv. Marije u Splitu. Imao je biti dokinut i samostan klarisa, kako se doznaje po usmenoj predaji i zaključuje po nekim dokumentima. Vjerojatno je već bila izdana naredba da redovnice moraju napustiti samostan, kada su po usmenoj predaji držale u rukama spremljene kovčežice i uoči kobnoga dana čitavu noć plačući molile pred Svetohraništem. Vapile su pomoć i zaštitu Onoga koji im je obećao: Ja ću vas uvijek čuvati. I kad je osvanulo jutro kad je naredba morala biti izvršena, sve se stišalo; val nemira mimoišao ih je. Što bijaše razlog te su pošteđene?

Prema izvješću providura Dandola od 15. veljače 1807. što ga je poslao kralju u Milanu, čl. 2 kraljevskog dekreta na str. 1. kaže:

Verrano conservati quei Monasteri dell', uno e dell'altro sesso, i quali coll'educazione

ed istruzione, o in altro qualsivoglia modo prestano al pubblico un utile servizio.

(Ostat će svi samostani obaju spolova koji odgojem i poukom, ili na bilo koji način služe javnom interesu.)

Na str. 49. istog izvješća govori se o samostanima redovnica i o redovnicama. Na str. 50. donosi popis svih samostana u Dalmaciji po gradovima; u Splitu navodi samostan sv. Klare Manje braće službenica zavjetovanih 7 sestara. Na str. 51. i 54. govori o 4. čl. kraljevskog dekreta od 8. lipnja 1805., koji kaže da se sačuvaju samostani redovnica koje se bave odgojem. (Na str. 49. navedeno je da se od 17 samostana u Dalmaciji njih 10 bavi odgojem djevojaka: *delle zitelle*.) Na str. 53. i 61. govori o tome kako se ne bi smjele primati mlade djevojke u samostan, odnosno da se ne bi smjele zavjetovati prije osamnaeste godine. Dobro je, navodi dekret, što roditelji trebaju postaviti za svaku jedan miraz od 5000 talijanskih lira ili 7500 venecijanskih, od kojih će se poslije uzdržavati. To, navodi se u dekretu, ove obitelji u Dalmaciji neće moći dati, pa će se samostani postupno ugasiti. Ipak poslije se naglašava da je korisno da se očuvaju oni samostani (njih 9) u kojima se podučavaju djevojke. To što se savjetuje kćerima da ostanu kod kuće, tobože je zbog toga što u Dalmaciji ima malo stanovnika. Svakako, radi se o teškome razdoblju za ženske redove u Dalmaciji. Poznato je da je u to vrijeme uništeno mnogo samostana po cijeloj Europi. Činjenica da su neki samostani ipak ostali na životu, znak je vitalnosti zajednica. Ako je, dakle, samostan sv. Klare pošteđen, to je bilo zbog odgoja djevojaka. Slomom Napoleonove vojske Ilirske su pokrajine vraćene pod vlast cara Franje I., nakon Bečkoga kongresa 1815. godine. Službeni jezik u Dalmaciji i dalje je ostao talijanski.

Splitskom se samostanu 23. kolovoza 1819. pridružuju tri redovnice klarise samostana sv. Marcele u Zadru, koji je bio dokinut za Napoleonove vladavine. To su redovnice: s. m. Klara Vlasto, s. m. Antonija Rota i s. m. Benedikta Petrović. U splitski samostan došle su dopuštenjem austrijskoga guvernera, koji je odobrio da se dobra zadarskoga samostana smiju pripojiti splitskom samostanu, uz uvjet da se u njemu otvori osnovna škola za žensku mladež, a redovnice da poučavaju i odgajaju. To je i učinjeno, te je škola otvorena godine 1824. Samostan je u tom razdoblju uz osnovnu školu imao i učiteljsku

(Scuola di metodica e pedagogica), kao i internat za učenice. Škole su bile uzorne, a osobito se istaknula č. majka Tereza Riboli, ravnateljica, koja je za svoje zasluge bila odlikovana ordenom cara Franje Josipa I. Uza sve nemire, nepravde, ratove i kušnje, samostan je i dalje živio životom predavanja Providnosti, koja ga nije napuštala. I dok drugi samostani istoga reda nestaju u našim zemljama - zbog navale Turaka, reformacije, zakona cara Josipa II., Napoleonova zakona i drugih razloga - dotle splitski samostan klarisa izdržava sve kušnje prijelomnih stoljeća, oslonjen na riječi Spasiteljeve: Ja ću vas uvijek čuvati!

SADAŠNJE STANJE KNJIŽNICE

U prizemlju samostana, na južnoj strani, nalazi se velika soba koja redovnicama služi za sastanke. U njoj su tri velike vitrine pune starih knjiga. Prostorija je prozračna i svijetla, s dva velika prozora. Nema nikakvih tragova vlage. Vitrine su izrađene od punog masivnog drva sa staklenim vratnicama koje su pod ključem. U svakoj vitrini je po šest polica prepunih knjiga, koje su na svakoj polici složene u dva reda. Većina knjiga je u dobrom stanju. Prve dvije vitrine uredno su složene po područjima (životopisi svetaca, duhovna štiva, brevijari) ili samo po veličini, dok treću vitrinu treba presložiti i izdvojiti novije knjige i časopise koji se ondje nalaze. Listajući po nekim knjigama mogu se primijetiti tragovi vlage. Neke od njih su restaurirane i naknadno uvezivane. U vitrini do vrata prve dvije police su pune knjiga uvezanih u bijelu štavljenu kožu (ne može se sa sigurnošću odrediti organsko porijeklo kože, je li svinjska ili ovčja). Unutar mnogih knjiga mogu se vidjeti rukom pisane bilješke koje su vjerojatno činile redovnice dok su molile ili čitale duhovno štivo.

U vitrini do vrata pronađen je katalog iz godine 1860. Katalog je nešto veći od A4 formata, tvrdo uvezan; ima šest listova nenumeriranih stranica. Na prvoj korici nalazi se naslov: *Catalogo di tutti Libri del Monastero* (Katalog svih samostanskih knjiga), dok se na prvom listu kataloga nalazi puni naslov: *Catalogo disposto per ordine alfabetico*

di tutti i Libri del Monastero di Santa Chiara in Spalato 1860. (Katalog uređen alfabetskim redom svih knjiga samostana svete Klare u Splitu 1860.). Naravno, katalog je pisan talijanskim jezikom, lijepim rukopisom. Uz naslovni list kojemu je druga stranica prazna svih ostalih pet listova popunjeno je alfabetskim redom, osim šestog lista, koji je potpuno prazan. Katalog je u relativno dobrom stanju, uz neke tragove oštećenja zubom vremena i korištenja; pisan je crnom tintom. Svaka stranica ima po tri okomita stupca: prvi sadrži naslov djela, drugi ime autora, a treći broj primjeraka.

Uz mnoge naslove djela nalaze se naknadno olovkom dodani sljedeći znakovi: *x*, +, / ; nije jasno što oni znače. Alfabetska slova X i Y nemaju ni jedan upisani naslov. Zanimljiva je zadnja stranica kataloga, koja nije uvrštena pod alfabetski niz. Podijeljena je u dva djela i, za razliku od prethodnih, nema stupac za autora, dakle navodi se samo djelo i broj primjeraka. Zapravo se radi o posebnom popisu duhovnih knjiga, s većim brojem primjeraka, od najmanje dva do najviše 17. Očito se radilo o duhovnom štivu. Naslov bi bio *Razne duhovne knjige prikkladne za svakodnevno duhovno štivo redovnicama*.

Budući da katalog nema rednih brojeva uz knjige, osobno sam prebrojio naslove po stranicama i evo što sam dobio; neke knjige sam na brzinu uspio identificirati, pa kopije njihovih naslova donosim u prilogu:

1. stranica - naslov kataloga
2. stranica - prazna
3. stranica - 31 naslov
4. stranica - 33 naslova
5. stranica - 28 naslova
6. stranica - 40 naslova
7. stranica - 30 naslova
8. stranica - 39 naslova
9. stranica - 3 naslova (kraj alfabetskog kataloga)
10. stranica je posebna - u prvom stupcu 21 naslov, u drugome 20 naslova
11. zadnje dvije stranice su prazne nakon čega slijede korice

U katalog je dakle upisano sveukupno 245 knjiga.

Naravno da bi bilo korisno i zanimljivo provjeriti koje se od popisanih knjiga još uvijek nalaze u samostanskoj knjižnici. To nisam mogao provjeriti, osim kod nekoliko knjiga kojih kopije naslova donosim.

MISAL

Katalog koji se nalazi u auli - soba za sastanke sestara - u prizemlju samostana nije jedino iznenađenje; naime, u trećem ormaru, u kojemu knjige nisu složene po određenom redu, na donjoj polici nalazi se misal iz 18. stoljeća. Tiskan je u Veneciji 1759. godine, a služio je za svagdanju uporabi Maloj braći franjevcima (kako kaže i naslov).

OPIS MISALA

Korice misala izrađene su od drva obloženog kožom boje između trule višnje i smeđe; prilično su dobro očuvane. Na prednjoj strani korica nalazi se reljef sv. Frane u srebru, a na četiri kraja su srebrni ukrasi u obliku lista koji služe za zaštitu korica (kad se misal položi, leži na tim ukrasima). Stražnja korica je ista, osim št je na njoj reljef sv. Klare. Na objema koricama nalaze se srebrne kopče, koje čvrsto zatvaraju misal.

Listanjem misala lako se mogu zamijetiti tragovi zuba vremena, osobito vlage; primjetne su mnoge gljivice smečkaste boje, no nisu takove naravi da bi sada ugrožavale opstojnost listova. Trenutačno su listovi suhi, bez tragova vlage ili crvotočine.

Misal je numeriran i ima 496 stranica pisanih arapskim brojkama; dodatak je numeriran rimskim brojkama. Ima nekoliko dijelova; uglavnom se radi o posebnim misama u čast pojedinih svetaca ili misama za mrtve, a svaki dio je posebno numeriran. Na jednoj od zadnjih stranica nalazi se naknadno nalijepljen omanji papir sljedećeg naslova: *Beatae Eustochii*; i ovdje se radi o misi u čast svete.

Valja posebno istaknuti da je na naslovnoj stranici misala (vidljivo je to i na kopiji naslovnice) rukom napisano: *Questo Libro e di benedita Marcella* - Ova knjiga je od svete Marcella. Sv. Marcella je zapravo samostan klarisa u Ninu - Zadru, o kojemu je već nešto rečeno na početku ovoga rada. Dakle, očito bi se moglo raditi o misalu koji su u splitski samostan 23. kolovoza 1819. godine s ostalim dobrima donijele već spomenute tri redovnice iz Zadra. U kronikama samostana gdje se spominje prelazak sestara nije bilo moguće pronaći potvrdu ove pretpostavke, ali se svakako spominju dobra koje su sestre sa sobom donijele. Velika je vjerojatnost da je jedno od dobara bio i Misal franjevac Manje braće.

Na prvom katu samostana, na sjeveroistočnoj strani, nalaze se tri prostorije koje služe kao samostanska knjižnica. Povezane su vratima, tako da se može prelaziti iz jedne u drugu; suhe su i svijetle (u svakoj sobi je po jedan veliki prozor). U svakoj sobi na obje uzdužne strane zida (po cijeloj njegovoj dužini) od poda do stropa postavljene su vitrine. Zatvorene su staklenim vratnicama (vitrine su novijeg datuma), osim u donjem dijelu (po dvije police), koji je zatvoren drvenim vratnicama. Trenutačno se u trećoj sobi vitrine restauriraju, tj. izrađuju se nove police. Svaka vitrina ima po osam polica koje su prepune knjiga, složenih u dva reda na svakoj polici. Na prvi sam pogled primijetio da se većinom radi o knjigama novijeg datuma među kojima se ipak mogu naći i starije. Ove potonje trebalo bi izdvojiti i pridružiti knjigama u prizemlju. Većina knjiga je religioznog sadržaja; tu su mnogi kompleti crkvenih učitelja ili dokumenata novijeg izdanja. U posljednje vrijeme časne su nabavljale i knjige humanističko-kulturnog sadržaja. Nažalost, katalog - zapravo bilježnica - s popisom naslova u ovom dijelu nije mi bio dostupan.

Budući da se radi o posebnim uvjetima klauzurnog samostana, nisam nažalost bio u mogućnosti bolje se upoznati sa stanjem knjižnice.

Na drugom katu samostana nalazi se arhiv, koji je, vjerujem, najzanimljiviji dio samostana. Ovaj put nisam imao dopuštenje za pristup arhivu, ali po riječima poglavarice samostana radi se o jednoj posebnoj

prostoriji s ormarima u kojima se čuva vrijedna građa, iznimno važna za redovnice i cjelokupni samostan. Uvidom u arhiv mnoge stvari bile bi jasnije, što će mi biti omogućeno u skoroj budućnosti. Ipak sam od poglavarice samostana nakratko dobio na uvid *Kroniku samostana od osnutka do 1930. godine*. U arhivu samostana nalaze se životopisi sv. Ane i sv. Klare - *štenja*, kao dijelovi Božanskog oficija, nastalog u prvoj polovici 19. stoljeća, pisan u rukopisu, pergameni. U arhivu se čuva i mapa s uzorcima čipaka, iz 18. stoljeća. Po njoj, kao i po sačuvanome priboru, alatu za izradu čipke (sačuvanome u starinskim škrinjama) zaključuje se da su se sestre samostana sv. Klare u Splitu bavile izradbom čipaka i na taj se način uzdržavale. Mapu s uzorcima pokazivale su strankama. Ima divnih vezova, raznovrsnih forma; djeluju poput najfinijeg filigranskog rada.

Samostanski arhiv sadrži dokumente od 1696. do najnovijeg vremena. Spisi (osim svezaka-knjiga) zapremaju 29 velikih fascikli. Uglavnom su na talijanskom jeziku, do početka 20. st., što mi je potvrdila poglavarica samostana.

U potkrovlju samostana nalazi se jedna manja prostorija od dasaka u kojoj se nalaze velike drvene škrinje. U jednoj od njih je tridesetak starijih knjiga. Većina ih je u jako dobrom stanju, osim nekoliko njih. Jedna među njima je u vrlo lošem stanju: stranice su joj posve raspadnute i potreban joj je novi uvez. Posebno je spominjem jer radi se o knjizi na hrvatskome jeziku, *Štenja i Evangelja priko crkvenog godišta*. Tiskana je u Rijeci, 1879. godine. Zanimljiv je i misal iz 18. stoljeća; ostale knjige su uglavnom brevijari (3 brevijara iz 18. st.) i životopisi svetaca (7 životopisa), te brevijari manjeg formata.

PROSVJETNI RAD SPLITSKIH KLARISA

Karizma Klarisa je prije svega Bogu posvećen život uz molitve i žrtve u klauzuri. No u nekim izvanrednim prilikama splitske klarise imale su i svoju samostansku školu, bavile se prosvjetnim radom. Kada je za Napoleonova vladanja bio dokinut zadarski samostan klarisa sv. Marcele, tri su već spomenute redovnice prešle u splitski samostan, 23.

kolovoza 1819., i to dopuštanjem austrijskoga guvernera, koji je odobrio da smiju pripojiti dobra svojega samostana splitskome, uz uvjet da se u njemu otvori osnovna škola za žensku mladež, a redovnice da poučavaju. Tako je otvorena prva Ženska osnovna škola u Splitu, godine 1824. Od godine 1858. poučavaju laičke učiteljice, pod ravnanjem opatice samostana, koja tu službu obnaša sve do godine 1871. Od te godine škola posve prelazi u laičke ruke. Uzrok je: premalen prostor za školske dvorane. U istome razdoblju bila je u samostanu i Učiteljska škola (Scuola di Methodica e Pedagogica) kao i internat za učenice. Škole su bile uzorne i redovnice su mnogo zadužile grad. Nastavnice su bile same redovnice. Samostanski nekrolog spominje ih nekoliko: s. m. Serafina Benvenuti, opatica, s. m. Luidja Bulat, opatica, s. m. Konstanca Midenjak, opatica i ravnateljica škole. Osobito se istaknula opatica ravnateljica s. m. Tereza Ribali (1798. - 1855.), kako je već spomenuto, koja je za svoje zasluge i sposobnost bila odlikovana ordenom cara Franje I. Polovicom školske godine 1929./30. škola se zatvara, a klauzura se opet proširila na taj dio samostanske zgrade. Uz školu, samostan je vjerojatno morao imati i udžbenike i priručnike.

NOVO DOBA

Danas se neke redovnice u samostanu bave literarnom djelatnošću, poput s. Marije od Presvetog Srca (Anka Petričević), autorice monografije o samostanu. Pod njezinim uredništvom i inicijativom samostan je godine 1975. pokrenuo biblioteku asketsko-mističnih djela pod nazivom *Symposion*, čija je zadaća objavljivanje klasičnih djela duhovnosti. Tako je *Symposion* (prvi put unas) izdao kompletna djela sv. Ivana od Križa (u prijevodu prof. o. Andrije Bonifačića, OFM).

LITERATURA:

1. Anka Petričević: *Samostan svete Klare u Splitu, 1308-1978*. Split, 1978.
2. Grga Novak: *Povijest Splita*, Split, 1957., knj. I., 391.

3. Frane Bulić: *Bullettino di archeologia et storia dalmata XXI*. Br. 10-11, Split, 1898., 172-173.
4. Jerko i Tomislav Marasović: *Pregled radova urbanističkog biroa na istraživanju, zaštiti i uređenju Dioklecijanove palače od 1955 do 1965. godine*. URBS, Split, 1961.-1962.
5. Ivan Ostojić: *Benediktinci u Hrvatskoj*. Split, 1964., sv. II., 362.
6. Registar Samostana. 7- 10. AS
7. Kronika samostana sv. Klare u Splitu. 4. AS
8. Branimir Gabričević: *Sarkofag nadbiskupa Ivana pronađen u podrumima Dioklecijanove palače*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalm. 87, Split, 1960., LXII, 10.
9. Daniel Farlati Daniel: *Illiricum scrum*. Venetiis, 1765. sv. III.
10. Stipan Zlatović: *Franovci države Presv. Otkupitelja*. Zagreb, 1888.
11. Vjekoslav Klaić: *Povijest Hrvata*. Zagreb, 1974., II.
12. Lovre Katić: *Pregled povijesti Hrvata*. Zagreb, 1938.
13. Frane Bulić: *Car Dioklecijan*. Zagreb, 1918.
14. Ivan Ostojić: *Splitski Kaptol*. Split, 1977.
15. Antun Grščić: *Povijest Samostana sv. Klare u Zagrebu*. Zagreb, 1946.
16. Toma Čelanski: *Životopis sv. Klare i njezini spisi*. Simposion, Split, 1979.
17. Kronika samostana svete Klare u Splitu, AS.
18. Stanko Piplović: *O projektima zgrada klarisa u Splitu*. Kačić, Split, 1994. sv. XXVI.
19. Stanko Piplović: *Drugi samostan klarisa u Splitu*. Građa i prilozi za povijest Dalmacije, Split, 1997. br. 13,

LA LIBRERIA DEL MONASTERO DI SANTA CHIARA A SPLIT

Riassunto

Nel presente articolo poniamo in evidenza il contributo del monastero di Santa Chiara a Split allo sviluppo della città, sia sul piano religioso e culturale, che educativo. Anche se del monastero si discuteva e scriveva, la Libreria del monastero di Santa Chiara a Split rimase sconosciuta al pubblico. Questa breve esposizione rappresenta un tentativo della messa in rilievo di libreria stessa. Rispetto al carattere rigidamente claustrale del monastero, neanche in questo caso era possibile prestare piena, indubbiamente meritata, attenzione alla libreria. Questo articolo può essere definito un'accenno alla libreria monasteriale, più che una ricerca sistematica. Tuttavia vengono riportati i fatti sullo stato attuale della libreria, ed alcune ricerche concrete, ma limitate, rispetto al carattere del monastero. Qui viene messo in rilievo e discusso il catalogo ed il messale. Ci troviamo anche la descrizione dei vecchi libri ed atti contenuti in una sala interna e separata. La valutazione libera è che la sala principale della libreria possa contenere circa dal dieci al quindici mila libri prevalentemente di carattere spirituale (biografie dei santi, libri teologici e dogmatici, diversi documenti ecclesiastici, breviari, canzonieri, con dizionari, grammatiche, enciclopedie, monografie, letteratura nazionale ed estera...) della data più recente (pensando qui al XX° secolo).

In base al suddetto, si può concludere che la libreria del monastero di Santa Chiara a Split nasconde al pubblico i fondi, fin'ora, sconosciuti e inesplorati. Il fatto e lo scopo che il presente articolo vuol raggiungere, è la ricerca sistematica dei fondi della libreria del monastero di Santa Chiara a Split.

OPERE
DI SAN
GIOVANNI
DELLA CROCE

PRIMO CARMELITANO SCALZO,
Fiduciosi Trattati inediti accretiteute, e in moltissimi luoghi
biancanti alla integrità degli Originali retlituite.

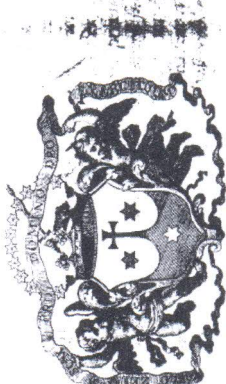
Nuova Traduzione dal Castigliano

DEL P. F. MARCO DI SAN FRANCESCO
Carmelitano Scalzo della Provincia di Venezia:

CON LA VITA DEL SANTO,
Ed una Dissertazione sopra i suoi Libri

Dallo stesso Autore copiosamente dittefe.

P A R T E P R I M A.

IN VENEZIA, MDCCXLVII.
Prefso Angiolo Geremia, con Licenza de' Superiori,
e Privilegio dell' Eccellentissimo SENATO.

Naslovna stranica "Djelo svetog Ivana od Križa - o životu svetaca", prvi dio, Venecija (Dubovno štiivo)

DOTTRINA
D I
SAN GIOVANNI DELLA CROCE

Compresa con metodo chiaro in tre brevi Trattati
NEL PRIMO DEI QUALI SI CONTIENE

LA SALITA AL MONTE,
NEL SECONDO

LE NOTTI OSCURE,
NEL TERZO

**L'ESERCIZIO DI AMORE, E LA FIAMMA
D'AMOR VIVO**

OPERA DEL PADRE

GIO: BATTISTA SCARAMELLI
Della Compagnia di Gesù.

VENEZIA MDCCXXV.
Nella Stamperia di Gio: Battista Negri.
A SPESE DI SIMONE OCCHI.

Naslovna stranica "Nauk svetog Ivana od Križa", Venecija (Dubovno štiivo)

Questo Libro è di S. Mar. Ms

M I S S A L E
FRANCISCANUM
AD USUM FRATRUM MINORUM
SANCTI FRANCISCI
 JUXTA MISSALE ROMANUM
 CONGREGATIONIS TRIDENTINI RESTITUTUM,
S. PII V. PONTIFICIS MAXIMI
 JUSSU EDITUM,
CLEMENTIS III. & URBANI VIII
 Auctoritate recognitum;
 IN QUO MISSE SANCTI IERONIMI EJUDEM ORDINIS,
 ad normam novi Calendarii Auctoritate Apostolica approbati,
 ordinatè propriis locis disponentur.

VENETIIS, MDCCLX.
 EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

Naslovna stranica "Missale franjevača", za uporabu Manjoi braći, Venecija. Inače se radi o Missalu kojeg su klarise iz Nina (samostan sv. Marcele), donjele sa sobom u Split bježeći pred Napoleonovom vojskom

V I T A
 DEL SERVODIDIO
PADRE LEONARDO
 DA PORTO MAURIZIO
 MISTONARIO APOSTOLICO
 De' Minori Riformati del Ritiro di S. Bonaventura di Roma;
 SCRITTA
 DAL P. FRA RAFFAELE DA ROMA
 Dello stesso Ritiro,
 E DEDICATA
 ALLA SANTITA' DI NOSTRO Signore
PAPA BENEDETTO XIV.

IN ROMA MDCCLVI.
 PRESSO GLI EREDI DI GIO: LORENZO BARBELLINI
 Mercanti di Libri, e Stampatori a Palafumo.
 CON LICENZA DE SUPERIORI.

Naslovna stranica "Životopis sluge Božijeg Oca Leonarda", izdano u Rimu pod papom Benediktom XIV.